

Personas ar garīgās attīstības traucējumiem

Personām ar garīgās attīstības traucējumiem ir mācīšanās grūtības un viņi attīstās lēnāk nekā pārējie. Šis stāvoklis parasti tiek konstatēts piedzimstot vai agrā bērnībā. Reizēm tas ir smadzeņu bojājumu rezultātā, pēc pārciestām slimībām vai traumām.

Garīgās attīstības traucējumu izpausmes

Personām ar garīgās attīstības traucējumiem ir nepieciešams daudz ilgāks laiks, lai signāls no receptoriem nonāktu smadzenēs un sniegtu atbildi. Visbiežāk tas negatīvi ietekmē visus kognitīvos procesus.

Svarīgi ir atcerēties, ka personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir cilvēki, kuriem var būt:

- ❖ apgrūtināta apkārtējās vides uztveršana,
- ❖ grūtības saprast vispārinājumu nozīmi,
- ❖ gausākas kustības un darbības nekā pārējiem,
- ❖ nesaprotami laika, izmēru, formas jēdzieni,
- ❖ grūtības saskaroties ar jaunām un nezināmām lietām,
- ❖ palēlināta reakcija uz apkārt notiekošo,
- ❖ atšķirīgas sāpju uztveršanas spējas un izpratne (piemēram, var sākt kliegt, kad viegli pieskaras vai piespiež plaukstu, var nejūt karstumu vai uguns dūmus istabā, var nejūt nosalumu ledus aukstā ūdenī),
- ❖ izteiktākas izsalkuma un slāpju sajūtas (daži nepārtraukti grib ēst),
- ❖ vājas spējas iztēloties lietas, ko neredz,
- ❖ bieži grūtības saskaitīt, atņemt un veikt citas matemātiskas darbības,
- ❖ grūtības sagādā lasīšana, rakstīšana vai burtu un skaitļu atpazīšana,
- ❖ bieži grūtības izteikt savas vajadzības vai sajūtas, lai tās saprastu citi,
- ❖ dažiem grūtības izdomāt un pateikt teikumu, kurš sastāv no 3 vārdiem,
- ❖ grūtības atpazīt ikdienā lietojamās naudaszīmes un monētas,
- ❖ vājas koncentrēšanās spējas,
- ❖ grūtības saglabāt jaunu informāciju pietiekami ilgi,
- ❖ grūtības atsaukt atmiņā svarīgu informāciju vai informācija var būt izkropļota un izmainīta (bez detaļām, ar mainītu secību, utt.),
- ❖ lēnāka apkārtējās vides apgūšana,
- ❖ zemāka zinātkāre un interese par blakus esošajām lietām (piemēram, mazāk jautājumu),
- ❖ grūtības kontrolēt savas sajūtas,
- ❖ grūtības iemācīties krāsas, atšķirt garšas, smaržas,
- ❖ grūtības domāt, noturēt uzmanību un būt radošam,

Latvia-Lithuania Cross Border Cooperation Programme 2007-2013
Project **LLIV-322 MY SOCIAL RESPONSIBILITY-My Response**

- ❖ dažas traucējošas smaržas un/vai skaņas,
- ❖ grūtības veļtīt uzmanību vienlaicīgi vairāk kā vienai lietai apkārtējā vidē,
- ❖ grūtības uztvert priekšmetus pilnībā, skaņas un kustības (piemēram, grūti uztvert visas priekšmeta detaļas, reizēm var palaist garām svarīgākās detaļas un neatpazīt zināmas lietas, ja atsevišķas detaļas ir izmainītas, var daļēji uztvert attēlu un svešu cilvēku runu),
- ❖ bieži grūtības izvēlēties, ko darīt, sacīt, apģērbt, nopirkt u.tml..

Personas ar stipru garīgas attīstības traucējumu bieži savas kustības spēj vadīt ierobežotā veidā, jo šādi cilvēki slikti izprot to, ko redz, dzird, nogaršo vai saož. Viņi nevar izpētīt savu apkārtējo vidi, nevar paši pārvietoties, nevar pilnībā ar rokām aptaustīt priekšmetus. Maņu orgānu radītie iespaidi parasti nav saskaņoti smadzeņu disfunkcijas dēļ. Grūtības sagādā salīdzināt cilvēkus un lietas, atšķirt jēdzienus (te - tur, tagad - vēlāk, vairāk – mazāk) vai zināt to nozīmi (kur, kad, kas, cik daudz, kāpēc, utt.).

Dažos gadījumos pie garīgas attīstības traucējuma novērojami arī redzes, dzirdes, runas, atmiņas vai fiziski traucējumi, kas personu padara stipri atkarīgu no apkārtējiem.

Garīgi atpalikušās personas nav vairāk vardarbīgas par pārējiem sabiedrības locekļiem. Tāpat lielākā daļa seksuālo likumpārkāpēju nav personas ar garīgas attīstības traucējumiem.

Vai garīgas attīstības traucējums ir tas pats, kas garīga slimība?

Garīgas attīstības traucējums, citos vārdos tiek dēvēts arī par garīgo atpalcību, mācīšanās grūtībām un intelektuālu invaliditāti (nespēju), dažreiz kļūdaini par garīgām slimībām. Tomēr garīga atpalcība NAV tas pats, kas garīga slimība. Garīgi atpalikušās personas, kā jebkurš cits var kļūt par psihiski slimu personu jebkurā vecumā.

Personas ar garīgas attīstības traucējumu var dalīt grupās. Piemēram, personas ar autismu, Dauna sindromu, epilepsiju, uzvedības traucējumiem, dzirdes, redzes, kustību traucējumiem, garīgām slimībām utt..

Izšķir 3 garīga rakstura traucējuma pakāpes:

1. viegla garīga atpalcība,
2. vidēja garīga atpalcība,
3. dziļa/smaga/stipra garīga atpalcība.

Personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iedalīt grupās, izejot no šādiem kritērijiem:

Augsts attīstības līmenis (viegla atpalcība, pieaugušā garīgais vecums starp 9 un 12 gadiem) – persona ar garīgas attīstības traucējumiem ir spējīga izpildīt konkrēto lietu bez darbinieka

Latvia-Lithuania Cross Border Cooperation Programme 2007-2013
Project **LLIV-322 MY SOCIAL RESPONSIBILITY-My Response**

iejaukšanās, un tas nav atkarīgs no tā, cik labi darbinieks zina personu. Tas ietver sevī visus darbības vai rīcības posmus.

Vidējs attīstības līmenis (vidēji smaga garīga atpalcība, pieaugušā garīgais vecums starp 6 un 9 gadiem) nozīmē, ka persona ar garīgas attīstības traucējumiem ir spējīga izdarīt konkrēto lietu ar verbālu vai fizisku citas personas palīdzību, bet neprasa pastāvīgu citas personas klātbūtni. Šis varētu nozīmēt arī to, ka tas var prasīt daudz laika, lai noskaidrotu, ko tieši persona ir domājusi.

Zems attīstības līmenis (smaga garīga atpalcība, pieaugušā garīgais vecums zem 6 gadiem) nozīmē, ka personai ar garīgas attīstības traucējumiem nepieciešama palīdzība katru reizi, kad jāizdara konkrētā lieta. Dažreiz vajadzīga vairāku personu palīdzība.

Personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem ir nepieciešama pastiprināta aprūpe un atbalsts, kas būtu atbilstošs katra individuālajām vajadzībām (īpaši personām, kurām nepieciešama pilna diennakts aprūpe).

Mācīšanās iespējas

Personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iemācīties daudz un dažādas prasmes. Parasti tas prasa stipri vairāk laika nekā normāli attīstītam bērnam vai pusaudzim. Visbiežāk mācīšanās sākas ar apkārtējo cilvēku novērošanu, un tad soli pa solim tiek atdarināta citu cilvēku rīcība.

Spēja iekļauties sabiedrībā

Jāatzīmē, ka viņu jūtas un vajadzības ir tādas pašas kā mums visiem. Apkārtējās pasaules un vides sapratne notiek ar tās iepazīšanu. Daudzas lietas, kas saistās ar integrāciju atkarīgas no mūsu “normālo” attieksmes pret personām ar garīgas attīstības traucējumiem. Garīga atpalcība jāuztver kā personas eksistences normāla izpausme un personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir aktīvi jāiesaista ikdienas dzīvē. Jo vairāk informācijas tiek piedāvāts šiem cilvēkiem, jo lielāka iespējamība, ka viņi var iekļauties mūsu ikdienas vidē un sabiedrībā.

Padomi kā kontaktēties ar personām ar garīgās attīstības traucējumiem

Vēlams runāt īsos, ļoti konkrētos teikumos. Ja iespējams, izmantot zīmju valodu, fotogrāfijas, priekšmetus vai piktogrammas. Gadījumos, kad nepieciešama palīdzība, var griezties Alternatīvo Komunikāciju Centrā vai piesaistīt konkrētus speciālistus (piemēram, no dienas centriem, ģimenes atbalsta centriem), meklēt informāciju interneta vietnēs utt. Demonstrējot un rādot savu piemēru, mēs varam apkārtējos cilvēkus vairot izpratni par personām ar garīgas attīstības traucējumiem, lai viņi varētu veiksmīgi iekļauties sabiedrībā un mums nebūtu jāizvairās no viņiem.

Materiāla sagatavošanai tika izmantoti „VSAC Kurzeme” informatīvie materiāli.